

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-3-4>**Долгополова Марина Олександрівна,**

аспірантка кафедри адміністративного і кримінального права,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
проспект Науки, 72, Дніпро, 49045, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9555-5647>

ФУНКЦІЯ КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ ПІД ЧАС ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА

***Анотація.** У науковій статті досліджується роль та функції контролюючих органів у процесі банкрутства підприємств в Україні, зокрема Пенсійної служби, Митної служби та Податкової служби. Основна мета статті полягає в аналізі та оцінці адміністративно-правового регулювання діяльності арбітражних керуючих і взаємодії між різними державними інститутами в контексті банкрутства. Аналізуються функції Пенсійної служби в процесі банкрутства, включаючи контроль за сплатою пенсійних внесків, моніторинг фінансового стану підприємств, участь у судових процедурах та забезпечення виплат пенсійних зобов'язань. Підкреслюється важливість цих функцій для захисту прав пенсіонерів і забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи. Обговорюються функції Митної служби, зокрема контроль за митними платежами, переміщенням товарів та активів через митні кордони, участь у судових процедурах, а також перевірка дотримання митних режимів та преференцій. Визначено роль митної служби у запобіганні незаконному вивезенню майна і забезпеченні дотримання митних правил. Розглядається участь Податкової служби в процесах банкрутства, включаючи проведення податкових перевірок, контроль за податковими зобов'язаннями боржників і участь у судових процедурах. Підкреслюється, що податковий орган може здійснювати перевірки навіть після визнання боржника банкрутом, що підтверджується чинним законодавством та судовими висновками. Стаття демонструє, що ефективне адміністрування і контроль у сфері банкрутства є критично важливими для забезпечення стабільності економічної системи та захисту прав усіх учасників процесу. Інтеграція функцій Пенсійної служби, Митної служби та Податкової служби в процесах банкрутства є необхідною для досягнення комплексного підходу до управління фінансовими труднощами підприємств та захисту інтересів держави і суспільства.*

***Ключові слова:** банкрутство, державний контроль, процедура банкрутства, адміністративно-правове регулювання, судові процедури.*

Dolhoplova Marina. THE FUNCTION OF CONTROL AND SUPERVISION OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL INSTITUTIONS DURING BANKRUPTCY PROCEEDINGS

***Abstract.** The article examines the role and functions of regulatory authorities in the process of bankruptcy of enterprises in Ukraine, in particular; the Pension Service, the Customs Service and the Tax Service. The main purpose of the article is to analyze and evaluate the administrative and legal regulation of the activities of insolvency receivers and the interaction between various state institutions in the context of bankruptcy. The article analyzes the functions of the Pension Service in the bankruptcy process, including control over the payment of pension contributions, monitoring of the financial condition of enterprises, participation in court proceedings and ensuring payment of pension obligations. The importance of these functions for protecting the rights of pensioners and ensuring the financial stability of the pension system is emphasized. The functions of the Customs Service are discussed, including control over customs payments, movement of goods and assets across customs borders, participation in court proceedings, and verification of compliance with customs regimes and preferences. The role of the customs service in preventing the illegal export of property and ensuring compliance with customs rules is defined. The article also examines the participation of the Tax Service in bankruptcy proceedings, including tax audits, control over tax liabilities of debtors and participation in court proceedings. It is emphasized that the tax authority may conduct audits even after the debtor is declared bankrupt, which is confirmed by the current legislation and court opinions. The article demonstrates that effective administration and control in the field of bankruptcy are critical to ensuring the stability of the economic system and protecting the rights of all participants in the process. Integration of the functions of the Pension Service, the Customs Service and the Tax Service in bankruptcy proceedings is necessary to achieve a comprehensive approach to managing financial difficulties of enterprises and protecting the interests of the state and society.*

***Key words:** bankruptcy, state control, bankruptcy procedure, administrative and legal regulation, court procedures.*

Вступ. Процедура банкрутства є складним і багатограним процесом, що передбачає не лише врегулювання фінансових зобов'язань боржника, але й забезпечення захисту прав кредиторів та стабільності фінансової системи. Важливою складовою цього процесу є функції контролю та нагляду, які виконуються різними адміністративно-правовими інститутами.

Незважаючи на те, що законодавство визначає основні принципи і механізми контролю, існують проблеми, які потребують вирішення для забезпечення ефективності та прозорості процедур банкрутства: недостатня координація між державними органами і саморегулювальними організаціями, проблеми з виконанням нормативних вимог, недостатня прозорість у процедурах банкрутства, ефективність адміністративно-правового регулювання. Таким чином, проблема полягає у забезпеченні ефективного, прозорого та злагодженого контролю за процедурами банкрутства, що вимагає вдосконалення механізмів контролю, покращення координації між різними органами та удосконалення нормативної бази.

Матеріалами та методами дослідження є аналіз фактів (оцінка, зіставлення, порівняння) та вибір і обґрунтування наукових рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у сфері контролю та нагляду адміністративно-правових інститутів під час процедури банкрутства показує значну активність у вивченні різних аспектів цього процесу такими видатними вченими як Л. В. Сенченко, І. А. Бутирська, Ю. П. Битяк, Ю. В. Чорна, Я. О. Левшина, Б. В. Яринко, та інші. Основні напрямки досліджень можна узагальнити таким чином. Дослідження ефективності існуючих механізмів контролю за діяльністю арбітражних керуючих і процедур банкрутства вказують на необхідність удосконалення системи моніторингу. Наприклад, роботи вчених, таких як Яринко Б. В., акцентують увагу на проблемах корупції та зловживань в сфері банкрутства, підкреслюючи важливість посилення контрольних функцій як з боку державних органів, так і саморегулювальних організацій. Вияв-

лені проблеми, як-от недостатня прозорість і несвоєчасне виконання процедур, вимагають комплексних змін у нормативно-правовій базі та практиці контролю. Останні публікації також розглядають роль саморегулювальних організацій арбітражних керуючих. Дослідження зосереджені на аналізі функцій цих організацій у формуванні і дотриманні професійних стандартів і кодексів етики, їх впливу на якість процедур банкрутства, а також на ефективність взаємодії з державними органами. Зокрема, дослідження показують, що саморегулювальні організації відіграють ключову роль у підтримці професійного рівня і регулюванні діяльності арбітражних керуючих. Останні роботи також звертають увагу на вплив податкових і митних органів на процеси банкрутства. Аналіз показує, що ефективний контроль за податковими та митними зобов'язаннями є критично важливим для забезпечення фінансової стабільності і правопорядку. Висвітлюється потреба у більш інтегрованому підході до управління податковими і митними процедурами в контексті банкрутства, що включає покращення механізмів контролю і обміну інформацією. Дослідження також розглядають питання взаємодії між різними органами контролю, включаючи державні органи, саморегулювальні організації, податкові та митні служби. Виявлено, що існуючі проблеми у координації можуть впливати на ефективність процедури банкрутства, тому необхідно удосконалювати механізми взаємодії і комунікації між цими органами. Останні публікації акцентують увагу на впровадженні нових технологій та підходів для покращення контролю за процедурами банкрутства. Це включає використання електронних систем звітності, автоматизацію процесів перевірки і моніторингу, а також розвиток нових інструментів для забезпечення прозорості і ефективності.

Загалом, дослідження вказують на важливість комплексного підходу до вдосконалення контролю та нагляду у сфері банкрутства, включаючи як правові, так і технологічні аспекти, що дозволить забезпечити ефективність і справедливість у цьому складному процесі.

Мета полягає в аналізі функцій контролю та нагляду адміністративно-правових інститутів під час процедур банкрутства. Зокрема, стаття ставить за мету: 1) дослідити, як державні органи, зокрема суди і уповноважені органи з питань банкрутства, здійснюють контроль за процедурами банкрутства та їх ефективність; 2) вивчити роль професійних асоціацій і саморегулювальних організацій у контролі над діяльністю арбітражних керуючих та інших учасників процедур банкрутства; 3) проаналізувати існуючі проблеми і недоліки в системі контролю і нагляду, а також виявити можливі ризики, що виникають в результаті недостатнього контролю; 4) сформулювати рекомендації щодо покращення системи контролю та нагляду, включаючи зміни в законодавстві, вдосконалення практичних механізмів і посилення інституційного забезпечення.

Результати. Процедура банкрутства є складним правовим механізмом, що забезпечує врегулювання фінансових труднощів неплатоспроможних підприємств і організацій. Вона має на меті захист прав кредиторів і забезпечення економічної стабільності через ефективний розподіл активів боржника. Однак, для забезпечення справедливості та ефективності процесу банкрутства необхідний належний контроль і нагляд з боку адміністративно-правових інститутів. Відсутність ефективного контролю може призвести до зловживань, фіктивних банкрутств і порушень прав кредиторів.

Відповідно до положень статті 20 Кодексу України з процедур банкрутства, контроль за діяльністю арбітражних керуючих здійснюється або державним органом з питань банкрутства, або саморегулювальною організацією арбітражних керуючих. Державний орган, відповідальний за банкрутство, реалізує контроль через проведення планових і позапланових перевірок відповідно до встановлених ним процедур.

Згідно з абзацом третім пункту 1 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, Міністерство юстиції України виконує функції державного органу з питань банкрутства [6].

Для здобуття посвідчення арбітражного керуючого, відповідно до статті 11 Кодексу України з процедур банкрутства, кандидат повинен бути громадянином України з вищою юридичною або економічною освітою другого (магістерського) рівня, мати загальний стаж роботи за фахом не менше трьох років або один рік після отримання відповідної вищої освіти на керівних посадах, пройти навчання і стажування тривалістю шість місяців, встановлене державним органом, володіти державною мовою і скласти кваліфікаційний іспит.

Процедура складання кваліфікаційного іспиту визначена Порядком складання кваліфікаційного іспиту осіб, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 13 серпня 2019 року № 2535/5. Іспит проводиться шляхом автоматизованого анонімного тестування під контролем Кваліфікаційної комісії арбітражних керуючих. Згідно зі статтею 15 Кодексу України з процедур банкрутства, Кваліфікаційна комісія арбітражних керуючих утворюється у встановленому державним органом порядку для перевірки спеціальних знань осіб, які претендують на цю діяльність [3].

Таким чином, процес отримання свідчення арбітражного керуючого і права здійснювати відповідну діяльність регулюється Міністерством юстиції України через Кваліфікаційну комісію арбітражних керуючих. Ці адміністративно-правові процедури забезпечують контроль за видачею посвідчення арбітражного керуючого, що сприяє ефективному і справедливому проведенню процедур банкрутства, захисту прав усіх сторін і стабільності фінансової системи країни. Адміністративно-правовий контроль та регулювання в цій сфері є критично важливими для запобігання зловживанням та підтримання правопорядку.

Міністерство юстиції України також реалізує функції контролю за допомогою Системи електронної звітності арбітражних керуючих (СЕЗАК). СЕЗАК є веб-платформою, створеною для ведення електронної звітності арбі-

тражних керуючих. Відповідно до Порядку подання обов'язкових відомостей арбітражними керуючими, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 18 січня 2013 року № 130/5, арбітражні керуючі повинні надавати інформацію про боржника та хід провадження у справі про банкрутство [5]. Неподання або неповне подання таких документів у встановлений термін, а також виявлення недостовірних даних є підставою для проведення позапланових перевірок діяльності арбітражного керуючого.

Міністерство юстиції України також виконує функцію організації, яка включає підбір та розстановку кадрів. Важливим аспектом є відбір та призначення кваліфікованих фахівців, які відповідають завданням організації у сфері банкрутства [1, с. 79]. Це передбачає проведення конкурсів, оцінку компетенцій і призначення відповідних співробітників, включаючи видачу посвідчення арбітражного керуючого та моніторинг їхньої діяльності через планові та позапланові перевірки.

У дисертації Б. В. Яринка розглядаються адміністративно-правові засади реалізації контрольно-наглядової функції за результатами діяльності арбітражних керуючих як з боку органів державної виконавчої влади, так і з боку органів громадського контролю та нагляду [7, с. 13]. Державний контроль і нагляд за діяльністю арбітражних керуючих спрямовані на попередження корупційних ризиків і проявів суб'єктивізму, які можуть призвести до незаконного збагачення, зловживання правами, порушень цивільно-правових, господарських і податкових зобов'язань, а також захоплення власності через рейдерські схеми.

Згідно з частинами 2 та 3 статті 32 Кодексу України з процедур банкрутства, саморегулювальна організація арбітражних керуючих є некомерційною професійною організацією, що об'єднує всіх арбітражних керуючих і створена для забезпечення реалізації завдань самоврядування арбітражних керуючих. Вона є юридичною особою і функціонує через організаційні форми самоврядування, передбачені цим Кодексом. Саморегулювальна організація арбітражних керуючих створюється

з'їздом арбітражних керуючих України і не може бути реорганізована, а ліквідація можлива лише на підставі закону.

Згідно зі статтею 33 Кодексу України з процедур банкрутства, саморегулювальна організація арбітражних керуючих [2]:

1. Здійснює контроль за діяльністю арбітражних керуючих щодо дотримання Кодексу України з процедур банкрутства, Кодексу професійної етики арбітражного керуючого та інших нормативно-правових актів.

2. Бере участь у розробленні нормативно-правових актів та заходів, що стосуються відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

3. Представляє інтереси арбітражних керуючих у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями.

4. Захищає професійні права арбітражних керуючих.

5. Забезпечує високий професійний рівень і розвиток професії арбітражних керуючих.

6. Сприяє престижності професії арбітражних керуючих.

7. Організовує перевірку оприлюдненої інформації, що принижує честь і гідність арбітражних керуючих, і вживає заходів для її спростування у випадку недостовірності.

8. Надає консультації та готує методичні рекомендації з питань професійної етики арбітражних керуючих і застосування прогресивних практик.

9. Інформує суспільство про практику та проблемні питання у процедурах відновлення платоспроможності.

10. Виконує інші повноваження відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства.

Отже, саморегулювання арбітражних керуючих є процесом, в рамках якого самі арбітражні керуючі визначають стандарти та норми своєї професійної діяльності, забезпечують їх дотримання та контролюють виконання. Це має ключове значення у сфері банкрутства, оскільки арбітражні керуючі

займають центральну роль у реалізації процедур банкрутства, розподілі майна та вирішенні спорів між кредиторами та боржником.

Саморегулювання включає розробку кодексу етики та професійних стандартів, які регламентують поведінку арбітражних керуючих та їх взаємодію з клієнтами, судами і іншими учасниками процесу. У ході процедур розпорядження майном та ліквідації, розпорядник майна та ліквідатор направляють запити до адміністративних органів з метою підтвердження відсутності боргів підприємства-боржника перед державними установами, такими як Податкова служба, Митна служба та Пенсійна служба [4].

Пенсійна служба може контролювати процедури банкрутства підприємств через кілька ключових способів: 1) Перевірка сплати внесків заробітної плати працівників для підтримки фінансової стабільності пенсійної системи. 2) Аналіз заборгованості перед пенсійним фондом, що впливає на виплату внесків і пенсійних виплат. 3) Брати участь у судових розглядах, пов'язаних з банкрутством, з метою захисту пенсійних прав працівників і стабільності системи. 4) Залучення до розподілу активів між кредиторами, щоб забезпечити першочергову виплату пенсійних зобов'язань або компенсацію за втрату пенсійних прав. Таким чином, пенсійна служба застосовує різні механізми для забезпечення прав пенсіонерів та фінансової стабільності пенсійної системи під час процедур банкрутства.

Митна служба може контролювати процедури банкрутства підприємств через такі основні способи: 1. Перевірка сплати митних платежів підприємствами для забезпечення надходжень до державного бюджету. 2. Відстеження переміщення товарів через митні кордони для запобігання незаконному вивезенню майна та забезпечення виконання митних правил. 3. Залучення до судових розглядів, що стосуються митних питань або впливають на фінансову стабільність митної системи. 4. Перевірка дотримання митних режимів та преференцій, що застосовуються під час банкрутства.

Податкова служба має важливу роль у контролі під час процедур банкрутства: 1. Податкова служба бере участь у судових розглядах банкрутства, включаючи збір податкових зобов'язань та захист інтересів бюджету. 2. Після ухвалення рішення про банкрутство податковий орган отримує повідомлення протягом трьох днів. 3. Податкова служба може проводити документальні позапланові перевірки під час розпорядження майном або санації боржника, щоб визначити його податкові зобов'язання. 4. Верховний Суд підтвердив, що податкові перевірки можливі і після визнання боржника банкрутом.

Висновки. Контроль за процедурами банкрутства здійснюється через різні державні органи, зокрема, пенсійну службу, митну службу та податкову службу. Кожен з цих органів має специфічні функції та механізми контролю, які забезпечують дотримання відповідних законодавчих і нормативних вимог. Пенсійна служба контролює сплату пенсійних внесків, моніторить фінансовий стан підприємств, бере участь у судових процедурах і контролює розподіл активів у разі банкрутства для захисту прав пенсіонерів та фінансової стабільності пенсійної системи. Митна служба контролює виконання митних платежів, відстежує переміщення товарів та активів через митні кордони, бере участь у судових процедурах і перевіряє дотримання митних режимів і преференцій, що забезпечує дотримання митних правил та фінансову стабільність митної системи. Податкова служба проводить перевірки податкових зобов'язань боржників, бере участь у судових процедурах банкрутства, забезпечує виконання податкових зобов'язань і моніторить фінансовий стан підприємств. Законодавство дозволяє проведення податкових перевірок навіть після визнання боржника банкрутом, що підтверджується судовими висновками. Ефективний контроль у сфері банкрутства досягається через інтеграцію функцій різних контролюючих органів, які забезпечують комплексний підхід до моніторингу і регулювання процедур банкрутства. Це включає перевірки, участь у судових процедурах і забезпечення відповідності всіх вимог законодавства.

Список використаних джерел:

1. Чорна Ю.В. Поняття та основні ознаки систем банкрутства. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 1 (84) URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16515>.
2. Жуков С. Дискусійні новели щодо відкриття та закриття провадження у справі про банкрутство відповідно до кодексу. ЮРЛІГА. 2018. 27 грудня. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/630435>.
3. Удовиченко О. Кодекс із процедур банкрутства: нові правила. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012205.
4. Беляневич О.А. Дія закону за колом осіб (на прикладі законодавства про банкрутство). *Право України*. 2009. № 8. С. 79–85.
5. Яринко Б. В. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2020. 21 с.
6. Бірюков О.М. Сучасний стан розвитку законодавства про банкрутство. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4 (28).
7. Поляков Б. Принцип доміно, або як КзПБ може спровокувати ланцюгове падіння підприємств країни. *Закон і Бізнес*. 2019. 3–9 серпня. № 30 (1432). С. 13.

References:

1. Chorna, U.V. (2016). Ponyattya ta osnovni oznaky system bankrutstva [Concepts and main features of bankruptcy systems. Bulletin of the National]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi pravovykh nauk Ukrainy*. № 1 (84). Retrieved from: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16515> [in Ukrainian].
2. Zhukov, S. (2018). Dyskusiyni novely shchodo vidkryttya ta zakryttya provadzhennya u spravi pro bankrutstvo vidpovidno do kodeksu [Discussion novels regarding the opening and closing of bankruptcy proceedings in accordance with the Code]. YURLIHA: 27.12.18 Retrieved from: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/630435> [in Ukrainian].
3. Udovychenko, O. Kodeks iz protsedur bankrutstva: novi pravyla [Bankruptcy Procedures Code: New Rules]. Retrieved from: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012205 [in Ukrainian].
4. Belyanevych, O.A. (2009). Diya zakonu za kolom osib (na prykladi zakonodavstva pro bankrutstvo) [The effect of the law on the circle of persons (on the example of bankruptcy legislation)]. *Pravo Ukrainy*. № 8., 79–85 p. [in Ukrainian].
5. Yarynko, B.V. (2020). Administratyvno-pravovi zasady zdiysnennya kontrolyu za diyal'nistyu arbitrazhnykh keruyuchykh [Administrative and legal principles of control over the activities of arbitration managers]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Nats. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy. Kyiv, 21 p. [in Ukrainian].
6. Biryukov, O.M. (2008). Suchasnyy stan rozvytku zakonodavstva pro bankrutstvo [The current state of development of bankruptcy legislation]. *Universytets'ki naukovy zapysky*, № 4 (28) [in Ukrainian].
7. Polyakov, B. (2019). Pryntsyp domino, abo yak KzPB mozhe sprovokuvaty lantsyuhove padinnya pidpryyemstv krayiny [The principle of dominoes, or how KzPB can provoke a chain fall of the country's enterprises]. *Zakon i Biznes*, 3–9. 08.19 № 30 (1432), 13 p. [in Ukrainian].